

رووداوه کانی سهردهمی کۆمهلهی ژ، ک و کۆماری کوردستان

له بیرهوه ریهه کانی محهمه دی نووریدا (شهوهیک و خهویک، بستووی ژیان)

هه موو دهوری ژیانی من شهویک بوو شهویکی پر له مۆته و دیمه نی دێو

ئه وهی دیتم به هالۆزی خهویک بوو تراوکیک بوو خزی و نه تکایه سه ر لێو

دوو هه لکه وتی ناحهز و ناله بار بوونه به رهه لستی وه دی نه هاتی ئاواته کانم سالی ۱۳۲۰ شه ری دووه می نیو نه ته وه پی بوو به هۆی ئه وه که ئیرانی ئیمه به دهستی دهوله تانی هاوپه یمان ئەمریکا، ئینگلیس و شووره وی داگیر کرا حکومه تی ناوندی شیرازه ی پسا و نه زم و نیزام لیک هه لوه شا شوینه واری عه شیره تگه ری و خانخانی که له ده ورانی حکومه تی ره زاشادا له گرێژه نه چوو بوو به رهوشی کۆنی چهز و ناحهزی خۆی ژیاپه وه و هاته وه سه ر ته وه ره و بستووی پێشووی و نئه می و هه رج و مه رج له هه ر ناوچه یه ک سه ری هه لدا و کهس به ربه ی که سی نه ده پتوا. هه ر له و سه رده مه دابوو ئاغای گۆلان خدراغای عه زیزی نامه و پیاوکی نارد که ئه گه ر محهمه دی نووری وه کوو باپی که میرزای من بووه نه یه ته وه گۆلانی و نه بیته میرزای من و ده رس به مندانی بنه ماله که م نه ئی ئه وا خه رج و پیتاکی ئه و چه ند ساله ی له دایک و خیزانه که ی وه رده گرم و له ملکی خوشم ده ریان ده که م. دیاره ئه منیکی دنیا نه دیتوو و له کیشمه کیشمی ده وران نه که وتوو که هه موو ئاواتم ئاسووده پی و سه سانه وه ی دایکم و منداله کانی بووله وه ختیکی وادا ده ست و پیم لێ ون ده پی رابه ل و پۆی ئاواته کانم ده هالۆزی و تیکه ل ده پی. له وه ی زیاتر چاره یه کم نه ده زانی که ده ست له خویندن هه لگرم و رۆژ و حالی بنه ماله فیدای دوارۆژ و داهاتووی خۆم نه که م ناچار سیپاره و ده فته ری رووه رووناکیم پێچایه وه و به ره و تاریکه بازاری ژیا نی ناله بار وه ریکه وتم و به سه رساردی هاتمه بهر پهت و سینگ داب و ده ستووری باوی رۆژگارو له لای خدراغای عه زیزی که پیاوکی می و شاپی به خۆ بوو بوومه میرزا و نووسه ر و مامۆستای منداله کانی عیلی.

هه لکه وتیک بۆ چوونه مه ابادو دیتنی دنیا ی تازه

خدراغا له سالی ۱۳۲۱ دا نه خۆش کهوت ده بوو بۆ لای دوکتوران بچیته مه اباد بارگه یان بۆ پێچاوه و دوو سی پیاوی ده گه ل خۆی خست و بۆ چاوه دێری نوسخه و ده وا و ده رمانیکی که ده یده نی ئه منیشی به پتویست زانی که هاورپی بم. بۆ یه که م جار بوو که مه ابادم ده دی له پێشدا ناوی سابلاغ بوو له مه اباد چووینه مزلی بایزاغای عه زیزی که براگه وه ری خدراغا و سه رۆکی عیلی گه ورکان بوو سه رانی عه شیره ته کانی مه نگورو مامه ش و دپۆکری و محال و شارویران یان خانوو یان له مه اباد هه بوو یان مزلیان به کری ده گرت نۆکه ر و ده ست و پتوه نده کانیا ن له کاروانسه را و مالاندا ده مانه وه و کاروباری مه ابادی عه شایر هه لیا نده سووراند و حکومه تی ناوه ندی هه یچ جۆره ده سه لاتیک له شارو دیدا نه ما بوو پیاوه کانی عه شایر باج و پیتاکیان له ده ره وه ی شار له خه لکی وه رده گرت پیاوه به ناو و سه رشناسه کانی مه ابادی هه ر کام به پێی تیبیی پاشه رۆژ و داهاتووی خۆیان له گه ل سه رۆک عه شیره تیک تیکه لی و نزیکیان ده کرد. بۆ می دنیا نه دیو که هه ر له حوجره ی فه قیاندای خه ریکی خویندن و موتالا بووم و نه هاتبوومه نیو گه ل و کۆمه له وه هه موو ئه و دیمه نانه جیگی سه رنج و بیر لیکردنه وه بوو ئیستا که جل و به رگی کوردی ئازاده و کوردی نووسین و کوردی کوتن یاساغ نیه پێشینه ی زه ینم له ژیان و گیانمدا سه ریان هه لده دا و ئه منیان ده برده وه ئه وکات که په رتووکه کوردیه کانیا ن لێ له ته ندوو هه ویشتم و سووتانیدان که ئه منیه قوون شینه کانی حکومه تی رژانه ژوو ره که مان و له نووسراوه و په رتووکی کوردی ده گه ران و

دهبانكوت كوردی نووسین و كوردی پۆشین یاساغه ئەوه ئیستا دەمدی به كوردی دەدوین ، دەنووسن ، دەپۆشن گەنج و لاوه‌كانی شاری شه‌وانه له كووچه و كۆلاناڤ گۆرانیان ده‌لێن و هۆنراوه و سروودی كوردی ده‌خویننه‌وه ده‌مدی دیمه‌ن و رووكاری ته‌واوی شاری مه‌هاباد ره‌نگی كوردی و ده‌نگی كوردستانی له خۆی هه‌لاندووه. سه‌روه‌ندی پاییزیکی دره‌نگ بوو خدراغا نه‌خۆشیه‌كه‌ی چاتر ببوو دوكتوران ئیستراحتیان له مائی خۆی بۆ نووسی و گه‌راینه‌وه گوندی گۆلانی بۆ مائی خۆمان ئەمن دیسان مامۆستای و ده‌رسی منداڵانم ده‌سپێكرده‌وه و هه‌تا به هاری سالی ۱۳۲۲ له گۆلانی مامه‌وه له به‌ر ئەوه‌ی داها‌ت و جیره‌م به شی گوزه‌رانی خاوخیزان و ژیا‌نی ئاسای نه‌ده‌كردم ناچار بووم بنه‌مائه‌ی له ناوچه‌ی گه‌وركان بگۆتیمه‌وه و بێمه موكریان .

كوچ و بار له ناوچه‌ی گه‌وركان بۆ نیو دیبۆكریان

له به‌هاری سالی ۱۳۲۲ مائم باریكرد و له دپی گۆلی مه‌رزینگ له لای برایما‌غای قاره‌مانی كه ره‌ئیس و ردین سپی عی‌لی خۆی بوو به ناوی نووسه‌ر و میرزا دامه‌زرام. برایما‌غا سه‌وا‌دی نووسین و خویندنه‌وه‌ی نه‌بوو به‌ل‌ان كاروباری بنه‌مائه و ئی‌داری و تایه‌فه‌ی قاره‌مانی كه تیره‌به‌کی زۆر و خاوه‌ن نفووسی دیبۆكریان بوون ده‌كه‌وته ته‌ستۆی و ئەویش زیاتر له سه‌فه‌ر و هاتوچۆ دابوو هه‌میشه و له هه‌موو شاریکی ده‌بوو ده‌گه‌لی هاوری ب‌م هه‌لكه‌وتی باش ئەوه بوو برایما‌غا خانوویه‌کی له مه‌هاباد كریبوو بۆیه هه‌لی مانه‌وه و دیتنی هاوال‌ان و هاوارانم زۆر بۆ هه‌ل‌ده‌كه‌وت و راز و ره‌مزی رۆژگارم به‌رحه‌وه‌ند ده‌كرد. له و چاخ و كاته‌دا به هۆی حوزووری هی‌زی شووره‌وی له ئازه‌ربایجان و به‌شی‌کی زۆرله مه‌ل‌به‌نده كوردنشینه‌كانی ئازه‌ربایجانی رۆژاوا و هه‌روه‌ها ب‌ ده‌سه‌لاتی حكوومه‌تی ناوه‌ندی بۆ دا‌ین كردنی باری هێمینی له ناوچه‌دا ته‌نیا په‌نا و پالپشتی حكوومه‌تی ناوه‌ندی عی‌ل و عه‌شیره و ئا‌غاوته‌ی مه‌ل‌به‌نده‌كه‌ خۆیان ده‌نواند له حائی‌کی كه عی‌ل و عه‌شایر و ئا‌غاوته به ته‌واوی چه‌كدار و له شار و دێهاتاندا ده‌سرویشتوو و خاوه‌ن ده‌سه‌لات بوون بۆ نه‌برانه‌وه‌ی پێوه‌ندی ده‌گه‌ل خه‌لكی دێهات و عی‌ل و عه‌شیره‌ته‌كان ده‌سه‌لاتی ناوه‌ندی ده‌ستوریدا‌بوو به پیتی نفووس و سه‌رانه‌ی شار و دێهات كۆپینی قه‌ند و شکر و كووتال بدن به خه‌لك و به‌شی گوندنشینه‌كانیش به ده‌ستی مالیک و ئا‌غایان ب‌لاو ب‌كریته‌وه. له شاری مه‌هاباد چه‌ند ئی‌داره‌یه‌ك به رواله‌ت نوینه‌ری ده‌ولته‌ت بوون به‌ل‌ان ئی‌داره‌ی زۆر گرینگ و كاریگه‌ر ئی‌داره‌ی ئامار و سه‌رژماری بوو كه ئا‌غاوته و مالیه‌كان بۆ وه‌رگرته‌ی قه‌ند و شه‌كر و كووتالی زیاد هه‌موو كۆپه‌ده‌ی و كۆنه ئا‌واییان كرده‌بوو به شارۆجكه‌ و ئا‌وه‌دانی گه‌وره‌ه‌زاران كچ و كور و پیره‌پیاو و پیره‌ژنی قه‌ت له دا‌یک نه‌بوویان تیده‌ئاخنی و پیناسیان بۆ وه‌رده‌گرتن و ئی‌داره‌ی ئاماریش به ب‌ن نا‌بی و ناكری بۆی ده‌نووسین و ده‌یدانی. ئەو پیناسه ب‌ن جی‌یا‌نه دوا‌ی چه‌ندسالان كه ده‌ولته‌ت و حكوومه‌ت جی‌گه‌یر بوو ، بوو به هۆی ده‌رده‌سه‌ر و گه‌روگرفتیی زۆر بۆ دێهاتی و مالیه‌كان . له و كاتانه‌دا ته‌واوی سه‌ران و گه‌وره‌پیاوانی عی‌لی و عه‌شیره‌تی له مه‌هاباد خزابوون و پیاوه چه‌كداره‌كانیان له ده‌روازه‌كانی شاری خه‌رج و باجیان له داها‌ت و ده‌سه‌كه‌وتی شار و دێهات وه‌رده‌گرت و به رواله‌ت نا‌یب و نوینه‌ری حكوومه‌ت بوون له شاری دا . ده‌ولته‌ت بۆ پیرا‌گه‌یشتن به كاروباری شار و ئی‌دارات بۆ ماوه‌یه‌کی (عه‌لیا‌غای ئەمیره‌سه‌عد) كه سه‌رو‌کی عه‌شیره‌تی دیبۆكری بوو كرده‌ی به فه‌رمانداری مه‌هاباد به‌ل‌ان رقه‌به‌ری عی‌ل به‌گی و دووبه‌ره‌کی شیوه‌ی خانخانی و نا‌ته‌بابی و ناكو‌کی نیو عه‌شیره‌تی ، ماوه‌ی مانه‌وه‌یه‌کی ئەوتۆی به ئەمیره‌سه‌عد نه‌دا و هینده‌ی نه‌خایاند تا نه‌تیجه‌ی كاره‌كانی وه‌ده‌ركه‌وی كه له فه‌رمانداری لاینبه‌رد.

فه‌رمانداری عه‌لیا‌غای ئەمیره‌سه‌عد له كتی‌بی (مه‌هاباد بر قله‌ تاریخ) نووسینی عومه‌را‌غای عه‌لیار

ریكه‌وتی ۱۳۲۰، ۱۱، ۲۰ی شه‌مسی عه‌لیا‌غای عه‌لیار له لایه‌ن ده‌ولته‌ته‌وه بۆ تاران بانگ كرا و سه‌باره‌ت به مه‌وزووعی نه‌زم و ئینتراماتی مه‌هاباد و میاندا‌و و ده‌ورو به‌ری ده‌گه‌لی كه‌وته‌ن و تووئیره‌وه و وه‌كوو فه‌رمانداری مه‌هاباد و ده‌ورو به‌ر به ئیختیاراتی كامیله‌وه كه له ژیر ئەم‌ری ئوستانداری ته‌وریز و ورمیدا نه‌بی و راسته‌وخۆ ده‌گه‌ل تاران له پێوه‌ندی دا‌بی و له وێرا ده‌ستوو وه‌رگری و نامه بگۆرتیته‌وه ، دیاریكرا. وا بریار درابوو كه ته‌واوی به‌رپسان و كارمه‌ندان‌ی مه‌هاباد خه‌لكی ناوچه و كوردبن هه‌روه‌ها ئەفسه‌رانی دیاریكرا بۆ ده‌سته‌به‌ركردنی هێمینی هه‌موویان كورد بن و ئیختیاراتی ناوچه‌ی مه‌هاباد و میاندا‌و و ده‌ورو به‌ر له ده‌ست عه‌لیا‌غادا‌بی و كاربه‌ده‌ستانی كورد ئی‌داره‌ی ب‌كه‌ن و مواجیبیان له تاران‌وه‌حه‌واله ب‌كری بۆ فه‌رمانداری مه‌هاباد و له‌وێرا په‌رداخ‌ت ب‌كری. به‌و شه‌رتانه ئەمیر ئەسه‌عد ئەو فه‌رماندارییه‌ی قوبوول كرده و نیشته‌جی‌ی

مه‌باد بوو دهستی به کار کرد و بو هیمین راگرتنی میانداوایش مسته‌فاخانی شیخا‌غایی دئیۆکری دياریکرد قازی محمه‌ده که ئومئیده‌کانی خوی له پشتیوانی شوورپیه‌کان گرتدابوو که ئه‌و حاله‌ی دی مه‌بادی به جیه‌تشت و نیشته‌جیی ته‌وریز بوو. نیوه نیوه ده‌چوو له‌ی ئاغای فه‌هیمی ئوستانداری ته‌وریز و له‌ چۆنیه‌تی ئیداره‌کردنی مه‌باد به‌هۆی ئه‌میرئه‌سه‌ده‌وه ئیرادی ده‌گرت . دوی دوو سی مانگیک وه‌زعیه‌تی ئالۆزی مه‌باد هیور بووه و ژبانی رۆژانه‌ی خه‌لکی به‌ره‌و ئاسایش رۆیشت و مه‌درسه‌کان وه‌ک پێشوو کرانه‌وه و شاگرد مه‌درسه‌ چوونه‌وه سه‌ر ده‌رس خویندنی خۆیان و به‌ هۆی ئه‌و خزمه‌تانه‌ی فه‌رمانداری مه‌باد بو هیمینی مه‌باد و میانداو و ته‌وابیع ئه‌نجامی دابوو له‌ لایه‌ن محمه‌دره‌زاشاوه ته‌قدترنامه‌یه‌ک و قه‌تعه‌یه‌ک نیشانی ده‌ره‌جه‌یه‌کی لیاقه‌تی پێ به‌خسرا. پێش شه‌ری دووه‌می جیهانی مه‌باد خاوه‌نی حه‌وت به‌خش بوو : ۱، مه‌نگور ۲، لاجان ۳، شاروێران ۴، میانداو ۵، بۆکان ۶، سندووس ۷، سه‌رده‌شت و بو هه‌ریه‌ک له‌و به‌خشانه‌ به‌ شیوه‌ی خواره‌وه به‌خشدارای بو دياریکردن: مه‌نگور و نه‌ئین و فه‌ق عیسا عه‌ولاغای بایه‌زیدی ره‌ئییسی عیلی مه‌نگور ۲، لاجان قه‌ره‌نیاغای مامه‌ش ۳، شاروێران که‌ریمای که‌ریمی ۴، میانداو مسته‌فاخانی شیخا‌غایی ۵، بۆکان ئه‌حمه‌داغای ئیلخانیزاده بو سندووس و سه‌رده‌شتیش له‌ فکری دياریکردنی که‌سیکی لایق و به‌ کارداوو . ئاغای فه‌هیمی ئوستانداری ته‌وریز له‌و شه‌رت و شروته‌ی عه‌لیاغا نارازی بوو هه‌روه‌ها قازی محمه‌ده و سه‌یفی قازی که‌ نیشته‌جیی ته‌وریز بوون له‌ دژی عه‌لیاغا له‌ مه‌باد ته‌حریکاتیان ده‌کرد و ئاغای فه‌هیمی راپۆرتی ناراستی له‌ سه‌ر مودیرییه‌تی عه‌لیاغا بو وه‌زاره‌تی کیشوه‌ر ده‌نارد و هه‌موو ئه‌و گوزاریشاته له‌ لایه‌ن سپا‌بود شابه‌ختی فه‌رمانده‌ی سپای غه‌ری کیشوه‌ر ده‌گه‌یشته‌وه عه‌لیاغا و قه‌ولی ده‌دایه که ده‌ولت گوی ناداته ئه‌و راپۆرتانه‌ به‌لام له‌ نیه‌یه‌تدا وه‌زاره‌تی کیشوه‌ر دوو به‌خشی سندووس و میانداوای له‌ فه‌رمانداری مه‌باد جوئیکرده‌وه که بووه هۆی ناره‌زایه‌تی عه‌لیاغا و ئه‌و نامه‌یه‌ی بو شابه‌ختی نووسی:

تیمسار سپا‌بود شابه‌ختی فه‌رمانده‌ی موعه‌زه‌می سپای غه‌ری کیشوه‌ر ده‌گه‌ل ریزی پێ نیه‌یه‌ت عه‌رزتان ده‌که‌م پاره‌که به‌ گوێره‌ی مه‌سه‌له‌ه‌تی ناوچه و پێشنیاری جه‌نابتان فه‌رمانداری و ئینتراماتی حه‌وزه‌ی مه‌باد که‌وته سه‌رشانی من و له‌ رۆژی جیگه‌ریبوونی من له‌ مه‌باد ئه‌منیه‌ت و ئاسایشی کامیل له‌ حه‌وزه‌ی مه‌باد به‌رقه‌رار بووه و ماوه‌به‌ک له‌وه‌پێش به‌ ئه‌مری جه‌نابتان چوومه سه‌قز و به‌ هاوکاری سه‌رتیپ ئه‌رفه‌ع هه‌ولی ئازام کردنه‌وه‌ی ئه‌وناوچه‌یه‌م داوه و له‌و ماوه‌یه‌دا که له‌ مه‌باد نه‌بووم و چوومه سه‌قز هیچ موشکلیک بو ئه‌منیه‌تی مه‌باد نه‌هاتۆته پێشی ئیستا به‌ گوێره‌ی ئیبلاغییه‌ی شماره ۱۳۶۲=۶۹۸ ط ریکه‌وتی ۲۰، ۲، ۱۳۲۱، شه‌مسی وه‌زاره‌تی کیشوه‌ر راجع به‌ ته‌قسیماتی شارستانی مه‌باد پێش بینیان کردوه شارستانی مه‌باد پێنج به‌خش پێ بریتی له‌ بۆکان ، تیکاب ، سه‌رده‌شت ، خانی و مه‌نگور سه‌باره‌ت به‌ میانداو و سندووسیش هه‌سه‌نگاندنی زیاتریان نه‌کردوه و کوتووینه‌ دوایه بریار ده‌دری به‌وشیوه‌یه میانداو و سندووس که کامیله‌ن حه‌وزه‌ی مه‌باد ده‌یانه‌وی له‌ مه‌بادی دابرن له‌ حالیکدا له‌ تاران ئاغای سه‌رۆک وه‌زیر به‌ منیان کوت له‌ با‌تی سایینقه‌لا و تیکاب که بوونه حه‌وزه‌ی مه‌راغه میانداو و سندووس ده‌خه‌نه سه‌ر مه‌باد . وه‌ک سه‌رتیپ ئه‌رفه‌ع به‌ منی کوتوه جه‌نابت له‌ ژیر نامه‌ی ۴۰۱ سه‌بیار ریکه‌وتی ۲، ۳، ۱۳۲۱، شه‌مسی فه‌رمووتانه که مه‌به‌ست دابرا‌نی هیچ شوئینیک له‌ مه‌باد نیه و هه‌روه‌ها له‌ ئیختیار من دا ده‌پ به‌لام ئیستا سایین قه‌لا جوزوی مه‌راغه‌یه و ئه‌گه‌ر میانداوایش دابرن چۆنم تیکاب له‌ مه‌باد ده‌وه پێ ئیداره‌ ده‌کری ئه‌وه به‌ ده‌هۆی که‌سانیک کراوه که له‌لایه‌ن ئاغای فه‌هیمی ئوستانداری ته‌وریزه‌وه ته‌حریک ده‌کرتن تا وه‌زعیه‌تی مه‌بادنا‌تارام بکه‌ن آغای فه‌هیمی ئوستاندار له‌وه ناره‌حه‌ته که ئه‌من هیچ پتوه‌ندییه‌کی پتوه‌ ناگرم و که‌سبی ته‌کلیف و پرس و مه‌سه‌له‌ه‌تی پیناکه‌م و پتوه‌ندیه‌که‌م ته‌نیا ده‌گه‌ل حه‌زه‌تی عالیه‌ بۆیه به‌ له‌به‌رچاو گرتنی ئه‌وه‌ی ده‌ولت خزمه‌ته‌کانی من له‌ پینا و ئه‌منیه‌ت و ئاسایشی خه‌لکی ناوچه‌ی به‌ شۆفاری نه‌یارانی من له‌ به‌رچاو نییه و ئه‌و دوو ناوچه‌یه له‌ به‌ر ده‌ستی من ده‌ردینن بو وه‌ی له‌وه زیاتر وه‌ختی جه‌نابت زایه نه‌که‌م ئیستعفا‌ی خۆم پێشکه‌شی وه‌زاره‌تی کیشوه‌ر کردوه . ریکه‌وتی ۲، ۳، ۱۳۲۱

وه‌زاره‌تی کیشوه‌ر ئیستعفا‌ی عه‌لیاغای قوبووننه‌کرد و سپا‌بود شابه‌ختیان کرده واسیته و ئه‌و دوو به‌شه‌ دابراوه‌شیان خسته‌وه سه‌ر مه‌باد له‌و کاته‌دا ناوچه‌ی مه‌باد به‌ هۆی لیژنایی ئه‌میرئه‌سه‌ده‌وه له‌ که‌مائی ئاسایش و ئارامیدا بوو به‌لام کاربه‌ده‌ستانی شوورپه‌وی بوونی عه‌لیاغان له‌ مه‌باد پێخۆش نه‌بوو و که‌سانیکیان ده‌ویست که به‌ سازی ئه‌وان هه‌له‌سوورین بۆیه له‌ حه‌وزه‌ی مه‌سه‌ئولیه‌تی ئه‌ودا که‌سانیکیان ته‌حریک ده‌کرد که بینه هۆی نا‌ه‌منی و گێچه‌ل و نا‌ژاوه‌ بنێنه‌وه رووسه‌کان قازانج و به‌رژه‌وه‌ندی کوردیان له‌ به‌رچاو نه‌ده‌گرت و ده‌یانه‌ویست له‌ ئاوی قوراو به‌ قازانجی خۆیان

ماسی بگرن . له سهره تاوه ئه ميره ئه سعه دژبه یری سیاستی رووسه کانی کرد به لأم رووسه کان بهو پشتیوانیهی که له ئاژاوه گیرانیان ده کرد قودرته تیان له هه موو ناوچه که به دهسته وه گرتبوو عه لیاغاش مه جبوورهن ئیستعفایدا و هاته وه ئاوابی وشته په له ناوچه ی بۆکان و خۆی له کاری سیاسی دوور خسته وه.

(میرزا خه لیلی فه تاحی قازی له کتییی، تاریخچه خانواده قاضی در ولایت مکرری، باسی بارودۆخی ئه وکاتی مه اباد و ئه و فه رماندارییه ده کاو ده نووسی) :

شهری جهانی دووه م به توندی درژهی هه بوو هیزه کانی ئالمان له خاکی رووسیه دا پیشروویان کردبوو گه یشتبوونه نزیک موسکو و ته کلیفی مه اباد و ئیران سه هله ته کلیفی دنیا روون نه بوو بۆیه فه رماندار و ژماریه ک له به رپرسیانی ئیدارات که به ئینتزاری باشبوونه وهی بارودۆخ له مه اباد مابوونه وه و میوانی مه رحوومی قازی محمه د بوون له باشبوونه وهی وه زعه که ناومید بوونداوایان له قازی محمه د کرد یاریده یان بدا و تا میانداووا به رپیان بکا. قازی محمه د داواکه ی قوبوول کرد و چه ند چه کداری ده گه ل خستن و به رپی میانداووی کردن. یه ک له وان ئاغای که ی تاش ره ئیسی بانکی میلی مه اباد بوو که یازده هه زارتمه ن مه و جوودی بانکی ده گه ل خۆی برد . دوا ی رویشتی ئه وانه ئاخیرین تین و توانای ده ولت له مه اباد ته ووا بوو. بیجگه له ئیداره ی ئابووری که خه ریکی فروشتنی قه ند و شه کر و قوماش و تریاک و غه لله بوون ئیداراتی دیکه هه موویان داخران. له جیاتی شه ره وانی له لایه ن دانیشتوانی شار و قازی محمه د دامه زراوه یه ک به ئیوی ئینتزاماتی شاری دروست کرا و له شوینی شه ره بانگی مه اباد دهستی به کار کرد و به کیشهی خه لکی شار راده گه یشت. ره ئیسی ئینتزاماتی شار له پیشدا ئاغای غه نی خوسره ووی و دوا یه حاجی سه یدره حیمی نیزامی و دوا ی ئه و میرزاهه محموودی مه نسووری قازی و دوا ی ئه و سه ید پیره بوو. ئه گه ر کیشهی کی و ابایه به ئینتزاماتی شاری جیبه جی نه بایه مه رحوومی قازی محمه د و مه رحوومی سه دری قازی به گویره ی شه رع یا له رینگای که یخودایه تیه وه حه لیان ده کرد. له و کاته دا هه موو ره ئیس عه شایری ناوچه ی مه اباد وه کوو حاجی قه ره نیاغای ئه مبرعه شایر و حاج کاک هه مزهی قادری و باقی ردین سپیانی مامه ش و مه رحوومی عه لیاغا ئه میر ئه سعه د و باقی ردین سپیانی دیوکری و عه ولای بایزاغا و بریماغای سالاری ره ئیسه کانی عیلی مه نگوو و بایزی عه یزاغا ره ئیسی عیلی گه ورک و قه رهنی بایزید ردین سپی عیلی پیران له مه اباد بوون و له مه حکه مه ی قازی کوو بوونه و هیان کرد و ئه منیش له و کوو بوونه وه یه بووم و ئاوا ریککه وتن: مادام که ده ولت له مه نته قه ی مه اباد هیزی نییه و ئینتزاماتی به رقه رار نه کردووو بۆخویان به هاوکاری یه کتر ئارامی ناوچه که بپارێزن و کهسانی ئاژاوه گیر له ده ره وه ی مه اباد سه رکوت بکه ن و ناکوکیه کان به ئارامی و به پی به کار هیتانی قودره تی شه خسی به گویره ی شه رع خاتیمه پی بده ن . داوایان له من کرد ئه و قه ول و قه راره وه ک سوپه تچه له سه یه ک بنووسمه وه و هه موویان ئیمزای بکه ن ئه من نووسیم و دامه ده ست قازی محمه د و دوا ی ئیسلح کردن هه موویان ئیمزایان کرد. دوا ی ماوه یه ک هه موو ره ئیس عه شیرته کان ده گه ل قازی محمه د بۆ تاران بانگ کران. و چاویان به شا و باقی کاربه ده ستانی ده ولت که وت و بریاردا ئینتزاماتی ده ورره ی مه اباد و میانداووا سواری عه شایر بیپارێزن بۆیه سواریه کانی که ریماغای قومقه لا و سواریه کانی حه مه حوسین خانی سه یفی قازی له ژیر فه رمانی ژاندارمیریدا ده ست به کار بوون. له و کاته دا ئینتزاماتی نیو شاری مه اباد به ده ست قازی محمه ده وه بوو و مه رحوومی قه ره نیاغای مامه شیش مالی له مه اباد بوو و له گه ل قازی محمه د هاوکاری ده کرد هه ر له و سه رده مه دا بوو که عه لیاغای عه لیار سه فه ریکی تارانی کرد و دوا ی ماوه یه ک حوکی فه رمانداری مه ابادی به ده سه لاتی ته ووا وه بۆخۆی و ده ره جه ی سه روانی بۆ کوره که ی خۆی سه لمان و بۆ برامی شیخاغانی برای مسته فاخانی شیخاغانی وه رگرت و به دوا ی ئه و هه دا هاته مه اباد و ده ست به کار بوو و به هۆی توانای شه خسی خۆی و ده سه لاتی که ره سمه ن ده ولت دا بوو پی له ماوه یه کی کورتدا به سه ر مه اباد و ده ورره ییدا ته سه لوتی په یدا کرد . ناوبراو هه رچه ند به نیو فه رماندار بوو به لأم ده سه لاته که ی پی سنووو بوو و ته ووا ی کاروباری مه اباد و ده ورره یی له قه بزهی قودره تی خۆیدا گرت و چونکه ئیداراتی ئینتزامی و قه زایی نه بوو کاروباری ئه و ئیدارانه ی شه خسه ن به سه لیه ی خۆی ئه نجام ده دا و خولاسه ده سه لاتیکی موقته دیر و موته قه لعیانی بۆخۆی له مه اباد ده سه تبه ر کرد و هه م به هۆی لیاقه ت و که سایه تی زاتی خۆی و ده سه لاتی بنه مانییه وه و به هۆی ئه وه ی فه رمانداری ره سمی بوو عه شایر ئیحترامیان ده گرت و تا راده یه ک به قسه یان ده کرد بۆیه کامیله ن به سه ر وه زعه که دا موسه له ت بوو. و له هه موو لایه که وه قازی محمه د و ئاغای سه دری خستبووه ژیر فه راره وه و مه جالی عه رزی ئه ندامی نه ده دانی و ته ووا ی که س و کاری من که ئه وکات کاری بچووکی وه ک نیگابانی عه مبار و سندووقی ده وایری ده ولته تیان پیبوو ده یویست بیکاریان بکا . ئه وکات ئه من که فیلی دارایی و ئابووری

مهاباد بووم رۆژیک له فه‌رماندارییه‌وه نامه‌یه‌کی ره‌سمیم بۆهات و فه‌رماندارده‌ه‌ستوویدا‌بوو چه‌ند که‌س له‌ خ‌زما‌ن و که‌سوکار که‌ پ‌یش ه‌اتنی ئه‌و له‌ ج‌یگای پاسه‌بان و سه‌رایداری ناخ‌و‌ج‌یی و هه‌لاتوو به‌ حق‌و‌وق‌یی که‌مه‌وه‌ کاربان درا‌بو‌ویه به‌ ئ‌ی ه‌یچ ه‌ویه‌ک ب‌ی‌کاربان ب‌که‌م ئه‌من له‌ ج‌وابدا بۆم نو‌وس‌یه‌وه که‌ ئه‌و که‌سانه‌ ج‌یگای م‌تمان‌ه‌ی م‌ن و تا ئ‌یستا کاره‌کانی خ‌ویان به‌ باشی ر‌اپه‌راندوو و له‌ سه‌رکار لاب‌ردنیان سه‌لاح نیی‌ه و ئه‌گه‌ر فه‌رمانداری بۆ له‌ سه‌رکار لاب‌ردنی ئه‌وانه‌ پ‌یدا‌گر‌یی هه‌یه‌ پ‌ی‌وسته‌ به‌رپ‌رسایه‌تی ح‌یف‌ازه‌تی ئه‌موالی ده‌وله‌تی که‌ بر‌یت‌ین له‌ عه‌مباره‌کانی غه‌له‌ی ده‌ره‌وه‌ی ش‌اریش وه‌ستۆ ب‌گر‌ی . عه‌لیا‌غا پ‌یا‌و‌ئ‌یکی یه‌ گ‌جار فام‌یده‌ و دو‌وره‌ند‌یش بو‌و به‌رپ‌رسایه‌تی ح‌یف‌ازه‌تی ئه‌موالی ده‌وله‌تی وه‌ستۆ نه‌گرت و هه‌و‌نی له‌ سه‌رکار لاب‌ردنی خ‌زمه‌کانی م‌ن‌یشی نه‌دا . ئه‌وکات له‌ مهاباد م‌الی‌اتیکیان دانا‌بوو به‌ نی‌وی (تۆپانه) یانی هه‌ر تۆپه‌ پارچه‌یه‌کی له‌ ع‌یراقه‌وه‌ به‌ قا‌ج‌ا‌غی ده‌هات یا له‌ ته‌وریز و تاران‌ه‌وه‌ وارید ده‌کرا پ‌و‌ول‌ت‌یک‌یان ل‌ی ده‌ستان . عه‌ش‌ایر پ‌ی‌ان و‌ابوو ده‌ب‌ی به‌ش‌یان له‌و پ‌و‌وله‌ داهه‌ب‌ی و به‌ش‌یان نه‌ده‌درا و نار‌ازی بو‌ون و ده‌ست‌یان کرد به‌ مو‌خاله‌فه‌تی فه‌رماندارو ده‌ست‌یان کرد به‌ را‌و‌رو‌وت له‌ ده‌ره‌وه‌ی ش‌اری و نانه‌وه‌ی ئازاوه‌ و ئ‌ینترام‌اتی ده‌ره‌وه‌ی ش‌ار ت‌یک‌چ‌وو . مو‌خاله‌فه‌تی عه‌ش‌ایر ده‌گه‌ل عه‌لیا‌غا توند‌تر و ئاش‌ک‌راتر بو‌و تا ئه‌و ج‌یگایه‌ی ه‌یند‌یک له‌ سه‌رانی ئه‌وان چ‌و‌ونه‌ تاران و ئه‌وزاع‌ی و‌لات‌یان به‌و ج‌وره‌ی بۆخ‌ویان پ‌ی‌ان باش بو‌و به‌ مه‌یلی خ‌ویان به‌ گو‌ن‌ی به‌رپ‌رسان گه‌یاند و ئه‌م‌یر ئه‌سه‌عد قودره‌تی ج‌اران‌ی نه‌ما و نا‌چار ده‌ستی له‌ کار ک‌یشاوه‌و مهابادی به‌ ج‌ه‌پ‌یش‌ت . د‌و‌ای ر‌و‌یش‌تی ئه‌و ب‌یلا‌ف‌اس‌یله‌ ع‌یده‌یه‌ک له‌ سو‌اران‌ی مه‌نگ‌ور له‌ ژ‌یر فه‌رمان‌ی کاکه‌سواری ئه‌حمه‌دی گو‌ل‌و‌یا‌غادا هاتنه‌ سابل‌اغ و ده‌ست‌یان به‌ وه‌رگرت‌نی تۆپانه‌ کرد . د‌و‌ای ر‌و‌یش‌تی عه‌لیا‌غا به‌ گو‌ن‌یه‌ی نه‌زه‌ری سه‌رۆک عه‌ش‌یره‌ته‌کان فه‌رماندار‌یک‌ی د‌یکه‌ به‌ نی‌وی (س‌ریع‌ القلم) هاته‌ مهاباد و ئ‌یداره‌ی ش‌اره‌بانی که‌ نه‌ما‌بوو دو‌وباره‌ دا‌یمه‌زرا‌نده‌وه‌.

ت‌ی‌ب‌یی:

١، ئه‌و فه‌رماندار‌یه‌ به‌و ج‌وره‌ی له‌ ک‌ت‌یب‌ی (مهاباد بر قله‌ تاریخ) دا هاتوو‌ه‌ ج‌ۆر‌یک خودگه‌ردانییه‌ که‌ شام‌یلی به‌ش‌یک‌ی سنو‌وردار له‌ کوردستان بو‌وه و له‌ سابل‌اغ و ده‌وروبه‌ری به‌ربلاوتر‌بو‌وه . حه‌مه‌ره‌ش‌یدخان تا ت‌یک‌چ‌وونی ح‌کوومه‌تی قازی محه‌مه‌دخاوه‌نی ج‌ۆر‌یک له‌و خودگه‌ردانییه‌ بو‌و ، ش‌ار و ناوچه‌ی بانه‌ له‌ لایه‌ن به‌گ‌زاده‌کانی بانه‌وه‌ و خ‌زما‌نی حه‌مه‌ره‌ش‌یدخان ئ‌یداره‌ ده‌کرا . له‌ ناوچه‌ کوردنش‌ینه‌کانی ور‌ج ، سه‌لماس ، خ‌ۆی و ماکو‌ش تا هاتنه‌وه‌ سه‌ر ده‌سه‌لات‌ی ده‌وله‌ت ره‌ئ‌یس عه‌ش‌یره‌ته‌کان هه‌رکام‌یان ناوچه‌ی خ‌ویان ئ‌یداره‌ ده‌کرد و ته‌ق‌ریبه‌ن تا نزیک ٥ سال ئه‌و ناوچانه‌ به‌ ده‌ستی خود‌ی کورده‌کانه‌وه‌ بو‌و و له‌ نو‌ت‌نه‌رانی ده‌وله‌ت و فه‌رمانه‌کانی ده‌وله‌ت خه‌به‌ر‌یک نه‌بو‌و . مه‌رحووم‌ی قازی محه‌مه‌د له‌ ه‌یند‌یک وتاردا ئ‌یشاره‌ ده‌کا له‌و ماوه‌دا به‌ ئ‌یستقلال ژ‌یا‌و‌ین ئ‌یشاره‌ی به‌و خودگه‌ردانیانه‌یه‌.

٢، ده‌ست‌پ‌یک‌ردنه‌وه‌ی نانه‌منی له‌ ک‌ت‌یب‌ی (خاطرات زندگی پر ماجرای دکتر آسو) دا ئاوا هاتوو‌ه‌: هه‌وه‌ئ‌ین بر‌یسکه‌ی ت‌ی‌ر‌ور له‌ به‌هاری سالی ١٣٢٢ له‌ کو‌وج‌ه‌یه‌ک له‌ خه‌یابانی په‌هله‌وی گه‌ره‌کی که‌ل‌یم‌یان بن به‌ستی میوانخانه‌ی خوسره‌وی له‌ سه‌ری قازیزاده ره‌ئ‌یسی ئاماریدا . ناوبراو دو‌ور‌نی بو‌و و شه‌وی چه‌ند که‌س به‌ ک‌ر‌ن‌گ‌یرا‌وی چه‌ک‌دار له‌ دیواری ماله‌که‌یه‌وه‌ وه‌سه‌ر که‌وتن و له‌ باوه‌شی ژنه‌که‌ی دا کو‌شت‌یان و نیومال و فه‌رش و شتوومه‌کی نی‌و م‌الیان به‌ خه‌یالی ئاسووده‌ به‌ کۆل‌دادا و بر‌دیان . رۆژی د‌و‌ایه‌ که‌ م‌ن‌یش وه‌ک خه‌ل‌کی د‌یکه‌ چ‌وومه‌ م‌الی ئه‌و فه‌له‌ک‌زه‌ده‌یه‌ د‌یتم له‌ خو‌ت‌نی خ‌ۆیدا گه‌وزیوه‌ و ژنه‌کانی هه‌رکام‌یان له‌ گو‌شه‌یه‌کی ژووره‌خالیه‌که‌دا هه‌ل‌ت‌رووشکا‌ون ده‌گر‌ین خه‌ل‌ک زۆر نار‌حه‌ت و غه‌مبار بو‌ون (ازمابه‌تران)ده‌یانکوت ئه‌و کاره‌ بۆ ترساندن‌ی باقی کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ت به‌ ده‌ستووری (نمازعلی اوف) ئه‌نجام دراوه‌ بۆوه‌ی مه‌ته‌فه‌که‌ چۆل‌ که‌ن ده‌یانکوت ئه‌و ره‌ئ‌یسی ئاماره‌مه‌عمووری خو‌ف‌یه‌ی ح‌کوومه‌تی ئ‌یرانه‌ و به‌ هه‌موو ش‌یوه‌یه‌ک ر‌اپۆرت ده‌ن‌ی‌ر‌ی بۆ ده‌وله‌ت له‌ ناوه‌ند خولاسه‌ تا ماوه‌یه‌ک خه‌ل‌ک له‌و کاره‌ ناپه‌سند‌ه‌ی به‌ ک‌ر‌ن‌گ‌یرا‌وانی ب‌یگانه‌ له‌ ترس و خ‌ۆف‌دا بو‌ون و هه‌موو تۆق‌یب‌وون پ‌ی‌ان و‌ابوو د‌و‌ای ر‌و‌یش‌تی کاربه‌ده‌ستانی ر‌یژی‌می پ‌یش‌وو ه‌یم‌نی و ئازادی ده‌سته‌به‌ر ده‌ب‌ی به‌لام چ‌ فایده‌ (شمش‌یر بدست عرب زنگی افتاده) و حه‌تمه‌ن ک‌یش‌ه‌ ده‌خو‌ل‌ق‌ئ‌ی.

نماز علی اوف سه‌روانی ده‌زگای چ‌کا به‌ ره‌گه‌ز ئازه‌ربا‌یجانی و خه‌ل‌کی باکو‌ بو‌و مقه‌ری له‌ میاندا‌و بو‌و (فعال مایشا) چ‌ جنایه‌ت‌یک ما‌بوو که‌ نه‌یکا هه‌ر ئ‌یشاره‌ی کرد‌با که‌س‌یک له‌ ناوبه‌رن کرد‌ه‌وه‌ی ناپه‌سند‌ی جنایه‌تکارانه‌ ئه‌نجام ده‌درا ترس و خ‌ۆفی نمازعلی اوف هه‌موو که‌سی داگرت‌بوو هه‌ر کات‌یک سه‌روان (تواریش) به‌ تووره‌پی و س‌یمای عه‌بو‌وس‌یه‌وه‌ چ‌اوی له‌ که‌س‌یک کرد‌با یا گ‌فت‌وگ‌ۆی توند‌ی ده‌گه‌ل که‌س‌یک با چ‌اره‌نووسی ئه‌و که‌سه‌ ده‌که‌وته‌ به‌ر‌پ‌ی و ت‌ی‌دا ده‌چ‌وو .

۳، حەمەدی مەولوودی لە کتیی کوردبوون دا ئەنجامی ئەو تێۆرەیی بە وردەکارییەوه وەستۆگرتوو و فەخری پێوه دەکا.